

ТЕМА 1 БУДІВНИЦТВО В СИСТЕМІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

- 1.1 Будівельний комплекс, його організаційна структура.
- 1.2 Основні проблеми будівельного комплексу та шляхи їх вирішення.
- 1.3 Особливості будівництва.

1.1 Будівельний комплекс, його організаційна структура

Будівництво – одна з найстаріших галузей народного господарства. Рівень розвитку будівництва говорить про економічний розвиток країни та рівень життя її населення. Будівництво – дуже чутливий показник стану економіки країни. Так, фаза спаду й кризи в економіці найперше відчувається саме в будівництві, бо темпи падіння його обсягів чи не найбільші серед інших галузей народного господарства. Будівництво об'єднує підрядні будівельні, монтажні, спеціалізовані організації і ті, які виконують роботи господарськими способами. Розвиток будівельної індустрії залежить від обсягів і темпів розвитку ряду галузей промисловості, зокрема, чорної металургії, машинобудування, енергетики, промисловості будівельних матеріалів, деревообробної промисловості та ін., що зумовлює складні міжгалузеві зв'язки капітального будівництва. Готова продукція будівництва – це закінчені та здані в експлуатацію будови, споруди або їх комплекси.

Будівельний комплекс включає виробництво будівельних матеріалів, капітальне будівництво та галузі, які їх обслуговують. Будівельний комплекс складається з таких основних блоків: виробництво будівельних матеріалів, власне будівництво, будівельне машинобудування, проектно-конструкторські й дослідні роботи в галузі будівництва.

В Україні ця галузь зародилась у 20-х роках. Розміщення підприємств зумовлене їх спеціалізацією, металоємністю. Так, підприємства, продукція яких потребує багато металу (крокуючі екскаватори), розміщені поблизу металургійних баз (Дніпропетровська, Харківська, Запорізька, Донецька області), а менш металоємні підприємства розташовані у центрах з висококваліфікованими робочими кадрами (Одеса, Львів та ін.).

Економіка держави складається з окремих галузей, що залежно від характеру виконуваних ними функцій належать до сфери матеріального виробництва або до невиробничої сфери. Сфера матеріального виробництва охоплює промисловість, будівництво, енергетику, сільське господарство, транспорт та ряд інших галузей економіки, що створюють матеріальні блага. До невиробничої сфери належать охорона здоров'я, освіта, культура, наука та інші галузі, у процесі діяльності яких матеріальні блага не створюються.

Будівельний комплекс – самостійна галузь народного господарства, яка служить базою економічного і науково-технічного розвитку всіх його галузей, і об'єднує виробництво будівельних матеріалів і будівельне виробництво.

Важливість цього комплексу для економіки будь-якої країни можна пояснити наступним чином: капітальне будівництво, напевне, як ніяка інша галузь економіки, створює велику кількість робочих місць і споживає продукцію багатьох галузей народного господарства. Економічний ефект від розвитку цієї галузі полягає у мультиплікаційному ефекті коштів, вкладених у будівництво. Адже з розвитком будівельної галузі будуть розвиватися: виробництво будівельних матеріалів і відповідного обладнання, машинобудівна галузь, металургія і металообробка, нафтохімія, виробництво скла, деревообробна і фарфоро-фаянсова промисловість, транспорт, енергетика тощо. І, вочевидь, як ніяка інша галузь економіки, будівництво сприяє розвитку підприємств малого бізнесу, особливо того, який спеціалізується на оздоблювальних і ремонтних роботах, на виробництві та встановленні вбудованих меблів і т. ін.

Продукцією галузі будівництва є закінчені будівництвом і здані в експлуатацію заводи і фабрики, залізничні й автомобільні дороги, електростанції, іригаційні і судноплавні канали, порти, житлові будинки та інші об'єкти, що становлять основні фонди господарського комплексу держави.

Створенням основних фондів країни займається галузь капітального будівництва. Крім цих функцій, до капітального будівництва належать реконструкція і технічне переозброєння вже діючих основних фондів. Тому основним завданням капітального будівництва є розширене відтворення і прискорене відновлення основних фондів господарського комплексу держави.

Капітальне будівництво як галузь матеріального виробництва включає проектно-дослідницькі і науково-дослідні, будівельні і монтажні організації, підприємства будівельної індустрії, виробництво будівельних матеріалів і транспорт. Крім того, у сфері капітального будівництва прямо чи побічно беруть участь різні галузі національної економіки, що забезпечують будівництво металом і металоконструкціями, цементом, лісоматеріалами, будівельними машинами, засобами транспорту, паливом і енергетичними ресурсами.

У процесі створення основних фондів, продукції будівельних організацій, беруть участь робочі кадри, засоби праці (знаряддя праці) і предмети праці (матеріали). Взаємодіючи між собою, основні елементи будівельного процесу створюють кінцеву будівельну продукцію (будівлі, споруди, об'єкти) у натуральному і грошовому вираженні (натуральній і грошовій формі).

У будівельному процесі виокремлюють три етапи:

- 1) підготовка будівництва;
- 2) власне будівництво;
- 3) реалізація будівельної продукції (здача готового об'єкта будівництва в експлуатацію).

Підготовка будівництва здійснюється за такими напрямками: техніко-економічні дослідження доцільності будівництва об'єкта; проектування об'єкта й інженерно-технічна підготовка до будівництва. Кожен напрям має свої

цільові завдання. У процесі техніко-економічних досліджень визначають основні показники майбутнього об'єкта й оцінюють економічну доцільність його будівництва. На стадії проектування розробляють конструктивно-компоновочні рішення об'єкта, методи організації будівництва і технологію виконання робіт, визначають кошторисну вартість будівництва. Після цього здійснюють інженерно-технічну підготовку до будівництва - виносять опорну геодезичну мережу і будівельну сітку, проводять роботи з підготовки території будівельного майданчика, під'їзних транспортних шляхів та комунікацій.

На етапі, коли здійснюється *власне будівництво*, на будівельному майданчику відбувається з'єднання всіх технологічних елементів будівельного процесу, у результаті функціонування яких створюється будівельна продукція. На цьому етапі формуються сукупні фактичні витрати будівельного виробництва, матеріально-речовинні елементи будинків і споруд, їх архітектурно-будівельна виразність і якість.

На третьому етапі – *реалізація будівельної продукції* – відбувається введення закінчених будівництвом об'єктів в експлуатацію і передача їх замовнику як основних фондів.

Для одержання найкращого співвідношення взаємодії основних елементів будівельного виробництва розробляють технологію створення будівельної продукції, що являє собою сукупність знань про способи і засоби проведення будівельних процесів, які супроводжуються якісною зміною предметів праці (бетон, метал, цегла, камінь тощо). Під будівельним процесом розуміють сукупність взаємозалежних основних, допоміжних і обслуговуючих технологічних операцій, здійснюваних на будівельному майданчику, внаслідок взаємодії яких створюється будівельна продукція.

1.2 Основні проблеми функціонування будівельного комплексу

Сьогодні в Україні будівництво перебуває в занепаді: основні фонди зношені майже на 60 %. Порівняно із західноєвропейськими країнами матеріальна база України в 3-5 разів менша стосовно житла, в 4-5 разів щодо культури та спорту, удвічі щодо науки та в 5-6 разів щодо медицини.

Численні фахівці у галузі будівництва вважають, що *головною проблемою будівельної галузі України* є формування позабюджетних інвестицій. На сьогоднішній день існує кілька можливих способів залучення ресурсів для кредитування будівництва і придбання житла. Джерелами цих ресурсів, зокрема, можуть виступати: населення, яке потребує поліпшення житлових умов; підприємства, що бажають розв'язати житлові проблеми своїх співробітників; державні органи управління і місцеві адміністрації; фінансові інвестори.

Перспективи розвитку будівельного комплексу пов'язані з вирішенням таких проблем:

- активного впровадження різних форм власності;
- застосування сучасних будівельних технологій;
- підвищення технічного рівня на підприємствах усіх ланок комплексу;
- збільшення потужності будівельної ланки та підвищення її конкурентоспроможності для закріплення на вітчизняному ринку будівельних послуг;
- активного розширення сировинної бази комплексу за рахунок використання величезних обсягів відходів промислового виробництва;
- більш ефективного узгодження військового будівництва зі схемами розвитку і розміщення продуктивних сил та районного планування відповідних територій;
- зниження техногенного навантаження на природне середовище та забруднення його компонентів.

Ринкові умови розвитку будівництва зумовили перехід від типових до індивідуальних складних архітектурно-містобудівних форм, що вимагає нових конструктивних рішень, нових ефективних будівельних матеріалів, нових принципів урбаністики тощо.

Відповідно, на сучасному етапі основними завданнями науково-технічної діяльності у будівництві є забезпечення:

- розвитку нормативної бази будівництва;
- безпеки та надійності об'єктів будівництва;
- енергоефективності технічних рішень.

Історично склалося, що з набуттям самостійності нашою державою, виникла низка важливих проблем реструктуризації економіки в цілому галузей виробництва і в тому числі будівельної індустрії.

До важливих проблем у будівельній галузі України також належать:

- створення вільного виробника, який став би «мотором» утворення підрядного ринку;
- запобігання умовам виникнення монополії чи навіть оліго-полії на ринку підрядних робіт;
- утворення конкурентного середовища на підрядному ринку, що регулюється державою;
- підвищення рівня спеціалізації будівельних організацій і на цій основі підвищення технічного рівня й якості будівництва ;
- роздержавлення виробничих будівельних структур і зміна їх відношень із замовниками.

1.3 Особливості будівництва

Особливості будівництва визначаються характером його продукції і полягають у тому, що ця продукція є нерухомою і територіально закріпленою.

Для будівництва притаманні відносно велика тривалість виробничого циклу, значна різноманітність споруджуваних будівель за призначенням, істотний вплив на виробничий процес географічних, зокрема, кліматичних умов.

Будівництво має ряд *специфічних особливостей*.

Перша особливість – закінчена продукція будівельного виробництва у вигляді будинків чи споруд є територіально закріпленою, нерухомою, масивною, великогабаритною. Для виготовлення будівельної продукції матеріали, напівфабрикати, вироби, конструкції звозять на місце будівництва, іноді з великої відстані.

Друга особливість – вартість будівельної продукції одна із найвищих і може сягати десятків і навіть тисяч мільйонів гривень.

Третя особливість – тривалість строків спорудження будинків і споруд. Кожен споруджений будинок має свої строки будівництва, які іноді сягають декількох років.

Четверта особливість – строк служби будівель і споруд від 50 до 150 років. Особливо тривалий строк служби мають інженерні споруди – греблі, мости, тунелі – до кількох сотень років.

П'ята особливість – розосередженість будівництва. Після здачі одного об'єкта робітники з засобами виробництва переходять на інший іноді географічно віддалений від першого. Часто будівництво ведеться в піонерних умовах освоєння нового життєвого простору. Такі умови значно здорожчують будівництво.

Шоста особливість – робоче місце будівельника переміщується в просторі і часто знаходиться під впливом природної агресії. Будівельники навіть у період спорудження одного об'єкта переміщуються з поверху на поверх, з одного приміщення в інше. Робітники-будівельники часто закріплені за виконанням певного виду робіт і в міру їх виконання переміщуються з засобами праці в просторі. Ця особливість наближає будівництво до сільського господарства та кораблебудування і протиставляє його промислому виробництву, на якому робітники працюють на закріпленому в просторі робочому місці (біля станка, конвеєра, пульта управління та ін.).

У будівництві використовується 50% продукції промисловості будівельних матеріалів, близько 18% металевого прокату, 40% пиломатеріалів, понад 10% продукції машинобудівної промисловості. Будівництво обслуговують практично всі галузі промисловості. Для перевезення будівельних матеріалів, будівельних конструкцій і будівельної техніки використовуються практично всі види транспорту: автомобільний, залізничний, річковий, морський і повітряний. Величина транспортних витрат у витратах на будівництво сягає 20%.

За обсягом виробленої продукції і кількості зайнятих людських ресурсів на будівельну галузь припадає приблизно десята частина ВВП країни. У будівельній галузі України діють близько 50 тис. будівельно-монтажних

організацій. Процеси перебудови в економіці країни і роздержавлення великих державних будівельних і монтажних трестів привели до різкого збільшення кількості малих будівельних і монтажних організацій різних форм власності.

Будівництво тісно пов'язане з промисловістю, транспортом, сільським господарством, наукою, обороною і невиробничою сферами.

Основні засоби механізації – монтажні крани, землерийно-транспортні машини, підйомники та інше надходять в будівельні організації від підприємств машинобудування, яке фактично оснащує будівельну галузь технікою.

Бетонну суміш, розчин, цеглу, збірні залізобетонні конструкції, опоряджувальні та інші матеріали, необхідні для спорудження будівель постачає промисловість будівельних матеріалів. Тісний зв'язок будівництва з іншими галузями промисловості демонструють такі цифри: будівництво споживає 15 процентів всієї промислової продукції, в тому числі 60 відсотків кабельних виробів, 90 відсотків будівельних матеріалів, 50 відсотків продукції лісової та деревообробної промисловості. Майже 70 галузей промисловості постачають ресурси, необхідні для будівельного виробництва.

Будівництво, в свою чергу, забезпечує інтенсивний розвиток промисловості. Для того, щоб виробляти електроенергію, виготовляти машинобудівну продукцію – верстати, машини, обладнання, літаки чи виплавляти метал, або добувати кам'яне вугілля чи нафту, необхідно збудувати електростанції, машинобудівні заводи і підприємства, спорудити домни, побудувати шахти, обладнати засоби для видобутку нафти.

Будівництво також тісно пов'язане з транспортом. Будівельні матеріали, конструкції, устаткування, будівельна техніка – все це доставляється на будівельні майданчики за допомогою транспорту – автомобільного, залізничного, річкового, авіаційного тощо. При чому, перевезення будівельних вантажів становить четверту частину всього вантажного обігу транспорту. В свою чергу від будівельників транспортна галузь одержує споруджені і обладнані залізниці і автошляхи, мости, тунелі, аеропорти, естакади і т. п.

Тісний зв'язок будівництво має і з сільським господарством, для якого будівельники споруджують різного призначення приміщення: підприємства та заводи по переробці сільськогосподарської продукції, складські приміщення для зберігання мінеральних добрив, насіння, елеватори, овочесховища, корівники, стайні, вівчарні, свинарники, пташині фабрики та інше.

Велику роль відіграє будівництво і у розвитку фундаментальної і практичної науки, середньої і вищої освіти: спорудження нових шкіл, корпусів навчальних закладів, обчислювальних та інформаційних центрів, конструкторських бюро та інших об'єктів. У свою чергу досягнення фундаментальної і практичної науки і техніки, ефективно впливає на розвиток будівництва. Наукові досягнення і розробки дають змогу створити автоматичні технологічні лінії, нові ефективні будівельні матеріали, високопродуктивні будівельні машини і механізми, нові технології і форми організації праці будівельників.

Спорудження сучасного високоякісного і комфортного житла слід віднести до основних призначень будівництва і будівельного виробництва.

Зміцнення обороноздатності країни також залежить від будівництва, продукція якого забезпечує військових житлом, навчальними класами, складами зброї, полігонами тощо.

Що стосується не виробничої сфери, то і тут найбільш суттєвим є вклад будівельного виробництва. Нові мікрорайони в багатьох містах зі своїми школами і дитячими закладами, підприємствами торгівлі, культурно-побутовими центрами, комфортабельні житлові будинки, упорядковані вулиці і сквери – це все справа рук будівельників. В свою чергу невиробнича сфера обслуговує будівельників: навчальні заклади готують кадри робітників, техніків та інженерів для будівництва, заклади культури створюють умови для духовного росту, а органи охорони здоров'я піклуються про здоров'я.

Література до теми 1: [1, 7, 11]

ТЕМА 2 ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

2.1 Будівельне підприємство в ринковому середовищі.

2.2 Виробничий процес: основні елементи процесу, класифікація виробничих процесів.

2.1 Будівельне підприємство в ринковому середовищі

У будівельному виробництві діють різні типи будівельних організацій: трести, будівельні управління, акціонерні товариства, фірми тощо.

У ринкових умовах у будівельному комплексі будівельні об'єднання, трести, будівельні управління дедалі частіше називають загальною назвою - будівельна організація або фірма.

Фірма – тип виробничого об'єднання, підприємства, організації, який є самостійним суб'єктом господарювання, має власну назву та здійснює свою діяльність на базі всіх форм власності: державної, муніципальної, акціонерної, кооперативної, громадських організацій та місцевих органів самоврядування, національних та іноземних юридичних і фізичних осіб, а також змішаних форм.

Будівельні організації класифікують за такими ознаками.

За характером договірних відносин (контрактом) – генпідрядні та субпідрядні.

Генеральний підрядчик укладає підрядний договір (контракт) із замовником та виконує власними силами основний обсяг загальнобудівельних робіт та координує діяльність усіх учасників будівельного виробництва.

Субпідрядні організації виконують спеціалізовані види робіт: санітарно-технічні, електромонтажні, монтаж технологічного обладнання тощо. Субпідрядні відносини для фірми (особливо з чисельністю працівників до 200 осіб) мають багато позитивних моментів: стабільність замовлень, певні